

HET INTERVIEW

INTERVIEW **MARLIES HEUER** ACTRICE

In de eerste lockdown werd Marlies Heuer getroffen door het boek 'Wittgensteins minnares'. Ze voert het nu op in musea. „De noodzaak van kunst in deze droge periode is onmetelijk.”

Door onze redacteur **Ron Rijghard** Foto **Andreas Terlaak**

'Als ik oud ben, wil ik suppoost worden'

Marlies Heuer heeft huilende mannen op tv gezien. Dat is het eerste wat ze zegt als ik bij haar thuis binnenkom. De shorttrackploeg. Geen kampioenen. Dan vertelt ze over haar wandeling die ochtend door Artis, dat ze beschouwt als haar achtertuin. De oudste eik van Amsterdam staat er tussen de apen, zegt ze. De achterkamer, waar we aan de tafel gaan zitten, hangt vol foto's en theaterafiches. Een een kopie van het portret dat haar zus Saskia van haar schilderde voor de Eregalerij in de Amsterdamse schouwburg. Gemaakt nadat ze in 2012 de Theo d'Or had gekregen, voor de beste vrouwelijke hoofdrol van het jaar. Heuer behoort tot de selecte groep actrices die de hoogste toneelonderscheiding tweemaal won: ook in 1998.

Heuer, 69 inmiddels, is haar leven lang bezongen om haar expressieve fysiek, trefzekere bewegingen en haar melodieuze, lichtvoetige tekstbehandeling. Haar grootse spel was voornamelijk te zien in kleine theaters. De grote zaal bespeelde ze zelden. Als ik haar 'Koningin van het vlakkevloertheater' noem, laat ze zich dat glimlachend aanleunen. Maar begin niet over misgelopen roem: „Daar gaat het nou echt niet om in het leven.”

In 2014 werd ze zwaar ziek. Pas na een lange lijdensweg was het lijf voldoende hersteld om weer te kunnen acteren, wat ze de laatste jaren weer volop doet. Haar nieuwste project is een muzikale performance op basis van *Wittgensteins Minnares* van David Markson. Ze gaat ermee op tournee langs musea, met haar partner, de Vlaamse cellist Jan Kuijken.

Ratelen

In *Wittgensteins minnares* is een vrouw aan het woord die alleen over is op een uitgestorven wereld. Haar tijd besteedt ze aan reizen en verlaten musea en historische plekken bezoeken. Ze praat over wat ze ziet en doet, terwijl ze allerhande weetjes opdiept, vooral over kunstenaars. Eigenlijk is het een monologue in-térieur, zegt Heuer, „een ratelende aaneenschakeling van wilde associaties. Vaak springt de vrouw van de hak op de tak, vaak ook legt ze originele verbanden. Vaak spreekt ze zichzelf tegen of corrigeert ze zichzelf.”

Heuer: „Ik las het boek tijdens de eerste

lockdown en ik dacht: dit is wat ik nu wil spelen, in de musea, als ze weer opengaan. Ik was behoorlijk alleen. Niemand kwam in mijn buurt, want het virus was voor mij extra gevaarlijk. Dat was ook mooi, want ik genoot van de stilte.”

Identificeerde u zich met de eenzaamheid van de vrouw?

„Natuurlijk. Ik ben me ervan bewust dat de mens alleen is. Zoals zij zegt: 'Ook als je telefoon het doet.' Dat voel ik wel. Terwijl ik familie, vriend en vrienden heb. De verlaten wereld is een metafoor. Het kan iedereen overkomen. Via haar over elkaar heen tuimelende gedachtes probeert ze grip te krijgen op haar leven.”

Ze is steeds op zoek.

„Het zoeken naar het graf van het kind duidt ze summier aan, maar dat treft mij. Ze zegt: 'En natuurlijk was ik destijds gedurende een bepaalde tijd mijn verstand kwijt.' Maar later: 'Aan de andere kant betwijfel of ik gek was op het moment dat ik naar Mexico ben gereden. Om het graf te bezoeken van een kind dat ik was verloren.'

„Het is een warboel in haar hoofd. Het gaat over verlies, maar ook over het Wittgenstein-gegeven: wat is taal? Kloppen de woorden als je ze achter elkaar zet? Die vraag herken ik. Ik heb ook een wantrouwen naar taal, omdat ik als mimer uit de beweging en dans kom.”

Waar komt dat wantrouwen vandaan?

„Omdat ik verlegen ben. Was. Spreken is spelen met stilte.”

Woorden zijn leugens, zei u eens.

„Echt waar? Nou ja. Woorden dekken niet altijd de lading. Ik ben met taal opgevoed, maar ook met dans en muziek. Mijn vader was docent drama, zat bij KRO Radio en was een pionier op het gebied van expressielessen op scholen. Mijn moeder was pianiste, dus we stonden vaak zingend rond de vleugel. Ik zat op ballet, bezocht musea.

„Mijn indrukwekkendste museumbezoek ooit was aan de Hermitage in Sint-Petersburg. Was net open in Rusland. We hadden een tasje met nylonkousen voor de conservatrice Nederlandse kunst, die ons rondleidde. In elke hoek van een zaal zat een heel oude vrouw, als suppoost, meestal op sloffen. Als ik oud ben, wil ik ook suppoost worden, hier in de Hermitage.”

Wat is er zo prettig aan musea?

„Het is er stil en er zijn alleen maar mooie dingen. Alles is ingericht op de verbeelding. De vrouw zegt: 'Er komt eerder een moment dat je gewend bent aan leven

zonder mensen dan aan leven zonder kunst.' Zo ver gaat het bij mij niet. Maar de noodzaak van kunst in deze droge periode is onmetelijk. Iedereen heeft verbeelding nodig. Anders is het gewone leven ondoenbaar. Onleefbaar.”

Wat maakt het leven onleefbaar?

Ze denkt na. „Dan kom ik op donkere, nihilistische gedachten. Dat het vaak misgaat in het leven, in relaties, in gezondheid. Je moet leven met veel verdriet en veel angst.”

Vond u dit al voor u ernstig ziek werd?

„Ja, er zijn veel dingen misgegaan. Zoals dat ik geen kinderen heb.”

In deze, en ook in een eerdere voorstelling van u, gaat het over dode kinderen.

„Ik heb nare dingen meegemaakt. Met operaties en buitenbaarmoederlijke zwangerschappen. Ik heb ook vrienden en familieleden verloren.” Er ontsnapt haar een zucht. „Mijn houvast is mijn vak geweest. Want al vroeg kon ik me daarin uiten en erin bestaan.

„Ik had een broer die op zijn 23ste overleed. Op de fiets aangereiden op het Rokin. Ik was 25. Dat kende je nog niet op die leeftijd, de dood. Is een groot verdriet geweest, nog steeds. Mijn vader heeft niet over zijn verdriet kunnen praten. Ik ook niet.

„Dat is zo goed aan dit boek. Ze zegt niks letterlijk over gevoel. Alleen over angst: 'Angst is de basisstemming van het bestaan, zoals iemand ooit heeft gezegd, of zoals iemand ontegenzeggelijk had moeten zeggen.' Ontzettend geestig.”

Praten over verdriet kan wel steun geven.

„Ja. We zijn nog met drie zussen en dan hebben we fantasieën. Stel dat Tijn erbij was. Hoe dik zou hij geworden zijn? Zou het een leuke oom zijn?”

Uw vriend Jan zei op de vraag wat u drijft: 'Mijn lief houdt van schoonheid.' Wat is dat voor u, schoonheid?

„In een wachtruimte van het AMC staat een installatie van Sarah Carlier, een video van langzaam verglijdende beelden, zoals van boter die smelt. Dat is schoonheid. Dat is niet uit te leggen. Het raakt mij, troost mij.

„Het kan ook natuur zijn, sinds ik ben blijven leven, zeg maar. Ik wilde euthanasie laten plegen. Mijn dokter was me werkenlang aan het bepraten. Ze was nog niet zo ver. Ze zei: bedenk, straks wordt het lente. Ik dacht: ik hou niet van de lente. Mijn gedachtes waren heel zwart. En nu denk ik soms: straks wordt het lente.” Ze wijst naar buiten. „Kijk, dan komt die

Marlies Heuer: „Mijn houvast is mijn vak geweest. Want al vroeg kon ik me daarin uiten en erin bestaan.”

grote boom daar in bloei.”

Heeft de ziekte u veranderd?

„Ik leef bewuster, positiever. Persoonlijk was ik ook niet zo onder de indruk van corona. Ik ben al dood geweest. Heb al geleefd met ritselende gele jassen om me heen. Al ben ik wel begaan met alle oude mensen en ongerust over Jan.”

Uw vriend Jan noemde u gesloten.

„Ik ben wel vooruitgegaan. Vroeger had ik niks tegen je durven zeggen. Ik was lief, onschuldig en geduldig, zoals mijn vader op een bidprentje schreef. Jan zegt ook dat ik altijd doorakker. Ik zet door.”

Waarom besloot u dan toch euthanasie aan te vragen?

„Ik deed een zware chemokuur, nadat ik was gediagnosticeerd met een zeldzame beenmergziekte, MDS. In combinatie met een stamceltransplantatie de enige kans op genezing. Maar ik kreeg de graft-versus-host-reactie: de donorcellen vielen mijn lichaam aan. Overal. Kon niet eten of drinken. Werd graatmager. De cellen waren ook in mijn kop bezig. Na een lange psychose was ik weer genezen. Kreeg ik zware longontsteking. Heb ook van alles gebroken. Toen was het klaar.”

Het was uitzichtloos?

„Ik wilde niet meer met de angst leven dat er voortdurend iets kon gebeuren. Mijn ogen waren fout, mijn mond, mijn huid. Ik werd goed verzorgd, maar ik wilde zo niet doorleven. Wilde het doen op 15 maart, de verjaardag van mijn overleden vader, en had het zo uitgerekend dat mijn vriendinnen niet hoefde te spelen.

„Maar de huisarts zei: ik ben er niet aan toe. Het was ja tegen nee. Dus kwam er een neutrale arts. Toen die kwam moest ik toegeven dat ik die ochtend een bordje had afgewassen en even aan de piano had gezeten, met mijn skeletvingers. Daar gaan we op door, zei mijn arts. Daar heeft ze gelijk in gehad.”

Terwijl u al afscheid had genomen.

„Het was een emotionele toestand hier. Huilende vriendinnen.” Heuer vertelt het kalm, maar soms trilt haar gezicht even. „Ik was zeker van mijn zaak. Ik was hen aan het troosten. Met Jan was ik muziek aan het uitzoeken voor bij de begrafenis. Na het bezoek van de arts zei ik: mischien heeft ze gelijk. Maar alleen als het leven beter wordt. Niet meer zo afhankelijk zijn. Niet meer naar het ziekenhuis. Geen hulp meer.

„Daarna moest ik wennen aan het idee dat ik zou blijven leven. Ben toch nog een keer opgenomen. En kreeg nog een staaroperatie, want ik werd blind.” Ze lacht. „Toen dacht ik: dan ga ik alsnog, als ik blind word. Ook nog van alles gebroken. Nog een andere behandeling. Het is een wonder dat ik er nog ben.”

Hoe is het geestelijk?

„Ik ben optimistisch. Ik heb daarna mooie dingen meegemaakt. Ben weer gaan werken. Het is het waard geweest dat ik heb volgehouden. Het gekke aan pijn is: het geeft geen blijvende herinnering. Ik kan niet meer voelen hoe het was. „Ik denk in leven voor en na de ziekte. Ik was gelukkig en stoer. Opeens was alles anders.” Ze wijst weer naar buiten. „Een mooie dag trouwens. Hoor! De vogels.”

Marlies Heuer en Jan Kuijken: Wittgensteins minnares. Vanaf 18/2, Kunstmuseum, Den Haag.
Inl: wittgensteins-minnares.nl